

Naziv predmeta: **Povijest**

Nastavna cjelina: **Hrvatska u razvijenom i kasnom srednjem vijeku (XII. - XVI. st.)**

Nastavna jedinica: **Društveni i gospodarski odnosi u hrvatskom srednjovjekovlju**

Razred: **II. razred - opća gimnazija**

■ Pojava nejednakosti u okviru seoske zajednice

→ Hrvati su u vrijeme dolaska na prostor na kojem i danas žive bili organizirani u **rodove i plemena** pod vodstvom **rodovskih starješina**. Pripadnici hrvatskih plemena bili su slobodni ljudi. *Osnovni izvor života bila im je zemlja*

→ **prestankom** zajedničkog vlasništva, zemlja postaje **vlasništvo** onoga tko je **obrađuje**. (vlasnik zemlju može prodati, zamijeniti i sl.)

→ u ranom srednjem vijeku za vrijeme vladavine *narodnih vladara*, u okviru **seoske općine nastaju društvene promjene**. Među pripadnicima seoske općine pojavljuju se razlike u **imovinskom i društvenom položaju**

→ proces **raspada** seoske općine u razdoblju od **IX. do XII. st.** u Hrvatskoj uvjetovalo je više čimbenika (gospodarske promjene u državi, pojava tržišnog gospodarstva i sl.)

■ Postanak i razvoj plemstva

→ u vrijeme vladavine *Arpadovića* počeli su se **mijenjati** odnosi u **hrvatskome društvu**. Sve je **manje** jednakih u **seoskoj općini**. Izdvajanje **bogatih** od **siromašnih** utjecalo je na stvaranje *hrvatskog plemstva*. Razvoj **plemstva** u Hrvatskoj **nije bio ujednačen**. Hrvatsko plemstvo nastaje od pripadnika odličnika - **velikaša**, ali i dijela pripadnika **seoske općine** koji su ostali slobodni i sačuvali svoje posjede što ih je činilo **neovisnima** o **velikašu** ili **crkvenim ustanovama**

→ razlikujemo:

- vlastelu (velikaše)
- niže plemstvo

→ s obzirom da je **zemljište** bilo u vlasništvu **velikaša**, kraljevi iz dinastije *Arpadovića* nisu mogli znatnije utjecati na izdvajanje vlastele u Hrvatskoj. **Kraljevi su mogli velikašima samo potvrđivati stečena prava i posjede** (južno od Gvozda); primjerice, *Bela III. darovnicom (1193.) potvrđuje knezovima Krčkim posjed Modruš*

→ na području između **Save i Drave** zemlja je bila vlasništvo **kralja**, a on ju je **donacijom i darovnicama** dijelio **hrvatskim velikašima**

→ u doba *Anžvinaca* u Hrvatskoj se osnivaju **kraljevske županije**. U njima se učvršćuju **plemičke općine** s vlastitim **plemičkim ustrojem**

→ **niže slavonsko plemstvo** stvara se kao **stalež** u **XIII. st.**, pa svoje staleške zahtjeve iskazuje na saboru **1273.**, a nižem plemstvu **južno od Gvozda** uspjeva stoljeće kasnije

■ **Postanak kmetstva;** pripadnici seoske općine koji nisu uspjeli sačuvati svoje posjede postajali su **podložnici** koji su obrađivali zemlju **velikaša**. Bili su opterećeni porezima i davanjima

■ **Učvršćivanje feudalnog sustava**

→ razvoj plemstva u stalež i postanak njihovih podložnika (kmetova) učvršćuje feudalni sustav u Hrvatskoj. On se javlja kao posljedica povezivanja hrvatsko-ugarske države sa Srednjom i Zapadnom Europom

■ **Ruralno seljačko stanovništvo**

→ do **XII. st.** u kontinentalnom dijelu Hrvatske na selu žive seljaci **različitoga** pravnoga stanja. Ima neslobodnih (servi) i slobodnih seljaka (hospites). **Drukčiji** su bili odnosi na selu u **kontinentalnom dijelu**, posebno u Slavoniji, nego na području **južno od Gvozda** (posebno uz obalu). *Kmet u Hrvatskoj sve do XVI. nije bio vezan za zemlju, ali je bio pod sudskom nadležnosti feudalaca.* Razvoj u **kasnijim stoljećima** ide prema sve većem **izjednačavanju položaja** seljaka. *Slobodnjaci su imali vlastito zemljište i pravnu slobodu.* Od tog društvenog sloja nastat će **niže plemstvo**

■ **Feudalne obveze seljaka**

→ **vlastelinstvo**; to je zatvorena gospodarska grana. To je bio **novi tip posjeda** koji je nastao od prijašnjeg gospodarstva čiji je **vlasnik** bio kraljevski **dvor**. **Obvezu** nije imao samo **seljak**, nego i **vlastelin** koji je **seljaka štutio** i branio od onih koji su ugrožavali njegovu slobodu i sigurnost, kao i sigurnost njegova posjeda. Česti **ratovi i pljačke** otežavali su **život** seljaka. Pod zaštitom vlastelina-feudalca seljak je mogao sigurnije raditi u polju bez straha da će ga netko ugroziti.

→ od **XIII. st.** mijenja se **položaj** seljaka na vlastelinskom posjedu. Seljak postaje slobodni **zakupac**, a vlastelin mu omogućuje **prodaju** proizvoda na **sajmovima**. Mijenja se oblik **rente**, seljak otad plaća u **novcu**. Novčana se renta uvodi postupno. *Prelazak na novčanu rentu uvjetuje jačanje tržišne proizvodnje u kojoj je novac postao sredstvom razmjene, na taj se način poboljšava položaj seljaka.* **Seljak je bio obvezan davati dio prihoda kralju, vlastelinu i Crkvi, porez na zemlju (marturina), ratnu daću (diku), desetinu Crkvi i desetinu feudalcu**

Srednjovjekovno društvo

■ Velika seljačka buna 1573.

→ u doba *gospodarskog uspona Europe* (XII., XIII. st.) **sudbina seljaka**, koji su kao neslobodni seljaci – kmetovi vezani za obradu zemlje, **naglo se mjenja**. *Obradivih površina sve je više, a sve je manje ljudi koji žele obrađivati zemlju*. Pojavlju se slobodni seljaci koji obrađuju zemlju uz minimalnu godišnju najamninu. *Velikaši zadržavaju posjedovna prava i nasilne metode i to dovodi do otpora seljaka*

→ daljnje sputavanje seljaka za posljedicu ima širenje pobuna *oko Topuskog, Ivanca, Stubice, Jastrebarskog, Ludbrega i drugdje*. Posebno teško stanje seljaka bilo je na posjedima *Franje Tahija*. Tuže ga **saboru**, umjesto zaštite osuđeni su kao **veleizdajnici**. **Bio je to znak za bunu koja je planula 1573.**

→ bunom su seljaci htjeli svrgnuti s vlasti feudalce s vlasti u Zagrebu. Osnovani su svoju vladu koja će ostati vjerna caru. *Cilj im je bio ukinuti feudalizam, ostvariti slobodu i jednakost za sve kraljeve podanike, ukinuti carine u korist razvoja trgovine i prometa te obvezati sve staleže na plaćanje poreza*

→ vođe bune bili su: *Matija Ambroz Gubec, Ivan Pasanec, Ivan Mogaić i Ilija Gregorić*. **Ilija Gregorić** s početkom veljače **1573.** upada sa seljačkom vojskom u južnu **Štajersku**, ali **bez uspjeha**. *Njegova je vojska poražena, a on uhićen*. *Buna se širi i na druge predjele u Hrvatskoj*. Drugi dio seljačke vojske nalazio se u Stubici pod vodstvom *Matije Gupca*. On se u veljači 1573. sukobio s **banskom vojskom** kod *Stubičkih Toplica*. Seljaci su poraženi, mnogo ih je uhićeno i ubijeno. *Matija Gubec i Ivan Pasanec pogubljeni su u Zagrebu i u mukama su ubijeni*

Pogubljenje Matije Gubca

Spomenik Matije Gubca